Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
PRIIT PIKAMÄE
föredraget den 9 juni 2022 [1]

Mål C-203/21

Straffrättsligt förfarande
mot
DELTA STROY 2003

(begäran om förhandsavgörande från Okrazhen sad – Burgas (Regiondomstolen i Burgas, Bulgarien))

”Begäran om förhandsavgörande – Straffrättsligt samarbete – Rambeslut 2005/212/RIF – Tillämplighet – Bötesstraff för en juridisk person för obetalda skatteskulder – Straffrättslig påföljd – Presumtion för den juridiska personens ansvar för överträdelsen – Presumtion för att överträdelsen har begåtts – Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Artiklarna 47–49 – Principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff – Presumtion för oskuld – Rätten till försvar – Proportionalitet”

1. Professor P. Wachsmann inledde sitt bidrag med frågan om juridiska personer kan ha grundläggande rättigheter. Svaret han gav var lika enkelt som klarsynt: ”Varför inte, om man så vill?” [2] I såväl Strasbourg som i Luxemburg har de europeiska domstolarna för de grundläggande rättigheterna visat i sin praxis att de uppenbarligen har velat det. När grundtexterna har varit fåordiga, [3] har de dragit sina slutsatser utifrån de juridiska personernas ställning som självständiga rättssubjekt och därmed deras förmåga att ha rättigheter och skyldigheter. [4]

2. Detta är väsentligt i ett sammanhang där medlemsstaternas lagstiftning i allmänhet erkänner principen om juridiska personers straffrättsliga ansvar eller, som i målet vid den nationella domstolen, ger en domstol möjlighet att påföra juridiska personer en administrativ påföljd av straffrättslig karaktär med stöd av en dubbel presumtion, nämligen att ett bolag förutsätts vara ansvarigt för ett brott som förutsätts ha begåtts av bolagets företrädare. Intressant i detta mål är

1 Originalspråk: franska.

2 P. Wachsmann, Droits fondamentaux et personnes morales, i *Vers la reconnaissance de droits fondamentaux aux États membres de l'Union européenne? Réflexions à partir des notions d'identité et de solidarité*, Bruxelles, Bruylant, 2010, s. 225–235.

3 Juridiska personers rätt till egendom anges i artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen), där det anges att ”[v]arje fysisk eller juridisk person skall ha rätt till respekt för sin egendom.” I Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) anges juridiska personer uttryckligen endast i artiklarna 42–44, där de tilldelas rättigheter, nämligen rätten att få tillgång till handlingar, rätten att vända sig till ombudsmannen och rätten att göra framställningar till Europaparlamentet.

4 Se, för EU-domstolens grundläggande domar, dom av den 17 december 1970, Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114), och dom av den 14 maj 1974, Nold/kommissionen (4/73, EU:C:1974:51).

att det föranleder EU-domstolen att utreda om en sådan lagstiftning är förenlig med principerna om ett effektivt domstolsskydd, oskuldspresumtion och att straff ska vara individuella, vilka fastställs i artiklarna 47–49 i stadgan.

I. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionsrätt

3. Artiklarna 47–49 i stadgan är relevanta i detta mål.

B. Bulgarisk rätt

4. Artikel 83 i Zakon za administrativnite narushenya i nakazanya (lag om administrativa överträdelser och påföljder) (offentliggjord i DV nr 92 av den 28 november 1969), i den version som trädde i kraft den 14 februari 2020 och som är tillämplig på det nationella målet (nedan kallad ZANN), vilken ingår i kapitel 4 i denna lag, har följande lydelse:

”Kapitel 4

Straffrättsliga administrativa påföljder mot juridiska personer och enskilda företagare.

Artikel 83. 1)… Penningböter kan i de fall som anges i relevant lag, dekret, förordning eller kommunfullmäktigebeslut, dömas ut mot juridiska personer eller enskilda företagare för att de underlåtit att uppfylla sina skyldigheter gentemot staten eller kommunen under utövandet av sin verksamhet.

…

Artikel 83a. … 1) Alla juridiska personer som har berikats eller kan berikas till följd av en överträdelse enligt artiklarna 255… i strafflagen samt till följd av brott som begåtts för eller på initiativ av en organiserad kriminell grupp, av

1. en person som är behörig att företräda den juridiska personen;

2. en person som företräder den juridiska personen;

3. en person som valts in i den juridiska personens kontroll- eller övervakningsorgan, eller

4. … en arbetstagare eller en anställd som av den juridiska personen tilldelats en särskild uppgift, om brottet har begåtts i tjänsten eller i samband med denna uppgift, ska dömas till böter som ska uppgå till minst det värde som motsvarar fördelen och högst 1 000 000 lev (BGN), för det fall att det rör sig om en ekonomisk fördel…

…

4) … Bötesstraffet ska dömas ut oavsett om de personer som deltog i det brott som avses i punkt 1 faktiskt har ådragit sig straffrättsligt ansvar.

5) … Den direkta eller indirekta fördel som den juridiska personen haft av det brott som avses i punkt 1 ska beslagtas till förmån för staten om den inte ska återbetalas eller ersättas eller ska beslagtas i enlighet med strafflagen. Om den egendom eller tillgång som är föremål för brottet har försvunnit eller avyttrats, ska ett belopp motsvarande dess värde i lev (BGN) beviljas.

…

Artikel 83b. … Förfarandet enligt artikel 83a ska inledas, på motiverat förslag av den åklagare som är behörig att utreda ärendet eller handlingarna avseende det aktuella brottet, vid Okrazhen sad (regiondomstol, Bulgarien) på den ort där den juridiska personen har sitt säte och, i de fall som avses i artikel 83a.2, vid Sofiyski gradski sad (Stadsdomstolen i Sofia):

1. … Efter det att åtalsansökan, beslut om att undanta gärningsmannen straffrättsligt ansvar och att påföra vederbörande en administrativ påföljd eller överenskommelse om påföljdsförhandling har getts in till domstol.

…

2) Förslaget ska innehålla följande uppgifter:

1. En beskrivning av brottet, av vilken ska framgå under vilka omständigheter brottet begicks och att det finns ett direkt samband mellan brottet och fördelen för den juridiska personen.

2. Fördelens art och värde.

…

5. Personuppgifter om de personer som lagförts eller dömts för brottet.

6. En förteckning över skriftliga handlingar som styrker de omständigheter som avses i punkterna 1 och 2 eller bestyrkta kopior av dessa handlingar.

7. En förteckning över de personer som ska kallas.

…

Artikel 83d. …

…

2) Domstolen, som ska sammanträda med en ensamdomare, ska pröva förslaget vid ett offentligt sammanträde där åklagarmyndigheten ska delta och till vilket den juridiska personen ska kallas.

3) Att den juridiska personens företrädare inte inställer sig trots att kallelse har skett i vederbörlig ordning, utgör inget hinder för domstolen att pröva målet.

4) Domstolen ska ta upp bevis på eget initiativ eller på begäran av parterna.

5) Domstolen ska pröva målet och på grundval av upptagen bevisning avgöra

1. huruvida den aktuella juridiska personen har haft en olaglig fördel,

2. huruvida det finns ett samband mellan gärningsmannen och den juridiska personen,

3. huruvida det finns ett samband mellan brottet och den juridiska personens fördel,

4. fördelens karaktär och värde, och huruvida det rör sig om en ekonomisk fördel.

6) Domstolen ska avgöra målet med ett beslut genom vilket

1. den utdömer ett bötesstraff, [eller]

2. beslutar att inte utdöma något bötesstraff.

…

Artikel 83e. … 1) Ett beslut som fattas av Okrazhen sad (regiondomstol) enligt artikel 83d.6 får överklagas genom en talan [av den person som påförts påföljden] eller genom ett bestridande (”protest”) [av åklagarmyndigheten] vid Apelativen sad (Appellationsdomstolen, Bulgarien) senast 14 dagar efter parternas delgivning.

…

Artikel 83f. … 1) Förfarandet genom vilket Okrazhen sad (regiondomstol) eller Apelativen sad (appellationsdomstol) har meddelat ett slutligt beslut kan återupptas i följande fall:

1. Om det genom ett lagakraftvunnet avgörande är fastställt att en del av den skriftliga bevisning som låg till grund för beslutet var felaktig eller innehöll felaktiga uppgifter.

2. Om det genom ett lagakraftvunnet avgörande är fastställt att domaren, åklagarmyndigheten, en part eller en intervenient i målet begick ett brott i samband med sitt deltagande i förfarandet.

3. Om den person som avses i artikel 83a.1 leden 1–4 efter det att beslutet om bötesstraff för den juridiska personen har vunnit laga kraft, har frikänts genom ett lagakraftvunnet domstolsavgörande, eller om åklagarmyndigheten har lagt ned den avbrutna förundersökningen i de fall som avses i artikel 24.1 led 1 i straffprocesslagen.

4. Om det efter det att beslutet vunnit laga kraft framkommer omständigheter eller bevisning av avgörande betydelse för målets utgång som parten eller domstolen inte kände till.

5. Om Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad Europadomstolen) i ett beslut har fastställt ett åsidosättande av Europakonventionen av avgörande betydelse för målets utgång.

6. Om en väsentlig överträdelse av förfaranderegelerna har begåtts under förfarandet.

2) En ansökan om återupptagande kan lämnas in senast sex månader efter den dag då den förpliktande händelsen blev känd och, i de fall som avses i punkt 1 led 6, efter dagen för ikraftträdandet av beslutet av Okrazhen sad (regiondomstol) eller Apelativen sad (appellationsdomstol).

3) En ansökan om återupptagande av förfarandet innebär inte att verkställighet av det lagakraftvunna beslutet skjuts upp, såvida domstolen inte beslutar annorlunda.

4) Ansökan om återupptagande kan lämnas in av

1. åklagare vid den regionala åklagarmyndigheten,

2. den juridiska person som har dömts till bötesstraff.

…

7) Målet ska behandlas vid ett offentligt sammanträde där åklagarmyndigheten ska delta. Den juridiska personen ska också kallas till sammanträdet.

8) Om Apelativen sad (appellationsdomstolen) anser att ansökan är välgrundad ska den upphäva beslutet och återförvisa ärendet för ny prövning och härvid ange vid vilket steg i förfarandet som prövningen ska återupptas.

Artikel 83g. Straffprocesslagen ska tillämpas när det gäller frågor som inte regleras genom artiklarna 83b och 83d-83f.”

5. I artikel 255.1 i Nakazatelen kodeks (den bulgariska strafflagen) (nedan kallad strafflagen) föreskrivs följande:

”1) Var och en som undandrar sig fastställande eller betalning av stora skatteskulder genom att

…

2. lämna oriktiga uppgifter eller undanhålla sanningen i sin deklaration,

3. underlåta att upprätta en faktura eller annan räkenskapshandling,

…

ska dömas till fängelsestraff i ett till sex år och upp till 2 000 BGN i böter.”

II. Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

6. ZK är chef och företrädare för bolaget Delta Stroy 2003 EOOD (nedan kallat Delta Stroy) i Burgas (Bulgarien). Den 5 augusti 2019 väcktes åtal mot ZK som anklagades för att i denna ställning, genom en fortlöpande överträdelse, ha undvikit fastställande och betalning av skatteskulder på sammanlagt 11 388 98 BGN (ungefär 5 808,38 euro) för mervärdesskatt som enligt den bulgariska mervärdesskattelagen skulle ha betalats för de tre beskattningsperioderna mars, april och juli 2009. Detta brott omfattas av artikel 255.1.2 och 255.1.3 i strafflagen. Det straffrättsliga förfarandet mot ZK pågår i första instans vid Okrazhen sad – Burgas (Regiondomstolen i Burgas, Bulgarien), som är den hänskjutande domstolen.

7. Den 9 december 2020 föreslog åklagaren, vid samma domstol, att Delta Stroy i ett särskilt förfarande skulle dömas till bötesstraff med stöd av artikel 83a och följande artiklar ZANN av det skälet att bolaget hade haft en ekonomisk fördel till följd av det brott som ZK begått enligt artikel 255.1 leden 1 och 2 i strafflagen. Förslaget åtföljdes av åtalshandlingarna rörande ZK.

8. Den hänskjutande domstolen hyser tvivel om förfarandet enligt artikel 83a och följande artiklar ZANN, genom vilket den hänskjutande domstolen kan utdöma bötesstraff för en juridisk person för ett brott som är föremål för ett parallellt straffrättsligt förfarande mot den fysiska person som företräder bolaget, vilket ännu inte är slutligt avgjort, och huruvida det är förenligt med rambeslut 2005/212/RIF [5] och med principen om laglighet i fråga om brott och straff enligt artikel 49 i stadgan, vilken ska tolkas mot bakgrund av rättspraxis från Europadomstolen om artikel 7 i Europakonventionen.

9. Den hänskjutande domstolen anser för det första att den omständigheten att en juridisk person, på grund av att ett brott har begåtts, döms till ett bötesstraff som motsvarar den fördel som den juridiska personen har haft eller skulle kunna ha till följd av detta brott, utgör ett förverkande av hela eller en del av vinningen av brottet enligt artikel 2.1 i rambeslut 2005/212. Syftet med det aktuella förfarandet i det nationella målet är nämligen att utdöma ett straff, benämnt ”bötesstraff”, mot en juridisk person på grund av ett konkret brott som begåtts av den juridiska personens företrädare. I och med att det rör sig om ett permanent berövande (förverkande) av egendom som beordrats av en brottmålsdomstol i samband med ett brott och i och med att det i artikel 83g i lagen om administrativa överträdelser och påföljder hänvisas till straffprocesslagen, har detta förfarande dessutom alla de särdrag som kännetecknar ett straffrättsligt och inte ett civilrättsligt förfarande.

10. Den hänskjutande domstolen har för det andra erinrat om att artikel 49 i stadgan stadfäster principen om laglighet i fråga om brott och straff, vilken inbegriper ett förbud mot att utdöma ett straff innan det har fastställts att ett brott har begåtts. Den hänskjutande domstolen har konstaterat att den första frågeställningen, huruvida brottet har begåtts, inte ingår i förteckningen över de omständigheter som brottmålsdomstolen ska bedöma enligt artikel 83d.5 ZANN. I det aktuella förfarandet är det i praktiken möjligt att döma ett bolag till bötesstraff enbart med stöd av de uppgifter som anförs i åtalet för en viss överträdelse, som begåtts av bolagets chef och företrädare och som inte har fastställts genom ett lagakraftvunnet domstolsavgörande, vilket krävdes enligt den tidigare lagstiftningen.

11. Den hänskjutande domstolen har för det tredje förklarat att frågan som uppkommit i det nu aktuella målet har stor betydelse i det sammanhang som rambeslut 2006/783/RIF ingår i, [6] eftersom den nationella lagstiftningen gör det möjligt att utdöma bötesstraff för en juridisk person som inte har sitt säte i Republiken Bulgarien.

[5] Rådets rambeslut av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (EUT L 68, 2005, s. 49).

[6] Rådets rambeslut 2006/783/RIF av den 6 oktober 2006 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om förverkande (EUT L 328, 2006, s. 59).

12. Mot denna bakgrund har Okrazhen sad – Burgas (Regiondomstolen i Burgas) beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska artiklarna 4 och 5 i rambeslut [2005/212] och artikel 49 i [stadgan] tolkas så, att de tillåter en lagstiftning i en medlemsstat enligt vilken en nationell domstol, i ett sådant förfarande som det som är aktuellt i det nationella målet, kan ådöma en juridisk person en påföljd för ett konkret brott som ännu inte har fastställts på grund av att det är föremål för ett parallellt straffrättsligt förfarande som inte slutgiltigt har avslutats?

2) Ska artiklarna 4 och 5 i rambeslut [2005/212] och artikel 49 i [stadgan] tolkas så, att de tillåter en medlemsstats lagstiftning enligt vilken en nationell domstol, i ett sådant förfarande som det som är aktuellt i det nationella målet, kan ådöma en juridisk person en påföljd genom att fastställa detta straff till det belopp som motsvarar den vinning som skulle ha erhållits genom ett konkret brott som ännu inte har fastställts på grund av att det är föremål för ett parallellt straffrättsligt förfarande som ännu inte har avslutats?”

III. Förfarandet vid EU-domstolen

13. Europeiska kommissionen har inkommit med ett skriftligt yttrande.

IV. Bedömning

A. Tillämpliga bestämmelser

14. Den hänskjutande domstolens frågor avser tolkningen av artiklarna 4 och 5 i rambeslut 2005/212, vilka rör rättsmedel och respekt för de berörda personernas grundläggande rättigheter. Den hänskjutande domstolen har utgått från att detta rambeslut är tillämpligt i det nationella målet, men detta har bestritts av kommissionen. Eftersom det är oklart om bestämmelserna i rambeslut 2005/212 är tillämpliga, finns det anledning att undersöka om en sådan situation som den som beskrivits av den hänskjutande domstolen omfattas av tillämpningsområdet för detta rambeslut. [7]

1. Huruvida rambeslut 2005/212 är tillämpligt

15. Först och främst är det viktigt att understryka att direktiv 2014/42/EU [8] delvis har ersatt rambeslut 2005/212, vilket precis som direktivet avser förverkande av hjälpmedel och vinning av brott. Enligt skäl 9 i direktivet är avsikten bland annat att ändra och utvidga bestämmelserna i detta rambeslut. Det framgår närmare bestämt av artikel 14.1 i direktiv 2014/42 att det endast ersatte de första fyra strecksatserna i artikel 1 och artikel 3 i rambeslut 2005/212 för de medlemsstater som är bundna av detta direktiv, vilket fick till följd att artiklarna 2, 4 och 5 i rambeslutet bibehölls efter antagandet av nämnda direktiv. [9]

7 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 december 2014, McCarthy m.fl. (C-202/13, EU:C:2014:2450, punkt 30), dom av den 25 juli 2018, Alheto (C-585/16, EU:C:2018:584, punkt 67), och dom av den 12 mars 2020, VW (Rätt till tillgång till försvarare vid utebliven inställelse) (C-659/18, EU:C:2020:201, punkterna 22 och 23).

8 Europaparlamentets och rådets direktiv av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen (EUT L 127, 2014, s. 39).

9 Dom av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkt 37).

16. I artikel 2.1 i rambeslut 2005/212 föreskrivs att ”[v]arje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att kunna förverka, helt eller delvis, hjälpmedel och vinning som härrör från brottsliga gärningar som kan bestraffas med frihetsberövande i mer än ett år eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning”. I detta fall är det aktuella brottet i det nationella målet att vederbörande undandragit sig fastställande eller betalning av skatteskulder, förenat med fängelsestraff i ett till sex år och böter, i enlighet med artikel 255.1 i strafflagen.

17. Vad gäller definitionen av begreppet förverkande, finns det såsom framgår ovan i punkt 15 skäl att hänföra sig till lydelsen i artikel 2 led 4 i direktiv 2014/42, oberoende av att det sistnämnda inte är tidsmässigt tillämpligt i detta mål enligt artikel 3 i direktivet, där det fastställs en förteckning över de brott som berörs. Med begreppet förverkande avses ”slutgiltigt berövande av egendom beslutat av domstol i anledning av brott”, det vill säga att äganderätten till egendomen slutgiltigt upphör. [10]

18. Med vinning avses, enligt artikel 2 leden 1 och 2 i direktiv 2014/42, varje ekonomisk fördel som direkt eller indirekt härrör från ett brott. Den kan bestå av alla former av egendom och innefattar all efterföljande återinvestering eller omvandling av direkt vinning och eventuella värdefulla fördelar. En summa pengar kan naturligtvis förverkas, men endast om den kan anses vara resultatet av det brott som gärningsmannen har dömts för.

19. Begreppen förverkande och bötesstraff har visserligen det gemensamt att de har sitt upphov i ett brott, men den sistnämnda åtgärden skiljer sig från den förstnämnda genom att den inte syftar till att neutralisera vinningen av brottet. Bötesstraffet är avsett att bestraffa och avskräcka och kan oavsett om det förekommit någon fördel som har samband med brottet, dömas ut utöver ett förverkande. Bötesbeloppet kan vara lägre än, lika med eller högre än fördelen.

20. Jag vill i detta avseende framhålla att det görs tydlig åtskillnad mellan begreppen förverkande och bötesstraff i unionsrätten. Syftet med rambeslut 2005/214/RIF [11] är såsom framgår av i synnerhet artiklarna 1 och 6 i beslut, liksom av skälen 1 och 2 till detsamma, att inrätta ett effektivt system för gränsöverskridande erkännande och verkställighet av lagakraftvunna beslut om bötestraff för fysiska eller juridiska personer som har gjort sig skyldiga till något av de brott som anges i artikel 5 i rambeslutet. [12] I artikel 1 b i) i rambeslut 2005/214 anges att bötesstraff betyder en skyldighet att betala ett penningbelopp som utdöms som påföljd för ett brott och att det inte inbegriper beslut om förverkande av hjälpmedel till eller vinning av brott.

21. I den aktuella nationella lagstiftningen i det nationella målet görs samma åtskillnad, eftersom den, utöver bestämmelser om bötesstraff, innehåller en särskild artikel om berövande av den olagliga fördelen. I artikel 83a.5 ZANN anges således att en direkt eller indirekt fördel som en juridisk person har haft av det brott som avses i punkt 1 ska beslagtas till förmån för staten om den inte kan återlämnas eller ersättas eller beslagtas i enlighet med strafflagen. Det är utrett att det enda syftet med åklagarmyndighetens förslag är att ett sådant bötesstraff som avses i artikel 83a.1–83a.4 i denna lag ska utdömas. [13]

[10] Dom av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkterna 35–45 och 55).

[11] Rådets rambeslut av den 24 februari 2005 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff (EUT L 76, 2005, 2. 16).

[12] Dom av den 14 november 2013, Baláž (C-60/12, EU:C:2013:733, punkt 27).

[13] Enligt artikel 83d.7 ZANN ska domstolens beslut ange ”bötesbeloppets storlek” (led 3) och ”en beskrivning av den egendom som i förekommande fall förverkas till förmån för staten” (led 4).

22. Den hänskjutande domstolen har dessutom angett att den nationella lagstiftningen tillåter att bötesstraffet utdöms även om ingen fördel faktiskt har erhållits eller om fördelen inte är av ekonomisk art, och förfarandet enligt artikel 83a och följande artiklar ZANN rör inte enbart egendom som förvärvats olagligen.[14] Det framgår av artikel 83a.1 i denna lag att det bötesstraff som kan utdömas får överskrida värdet av den fördel som erhållits och får uppgå till högst en miljon BGN (ungefär 510 000 euro), vilket är vad åklagaren har föreslagit i det nu aktuella fallet, trots att den olagliga fördelen har värderats till 11 388,98 BGN.

23. Det faktum att bötesstraffet får vara lika med den fördel som den juridiska personen har haft eller skulle kunna ha av det berörda brottet är under dessa omständigheter inte i sig skäl nog att betrakta åtgärden som ett förverkande av hela eller en del av vinningen av brottet, i den mening som avses i rambeslut 2005/212 och i direktiv 2014/42. Jag anser därför inte att rambeslut 2005/212 är tillämpligt i det nationella målet, vilket innebär att rambeslut 2006/783, som den hänskjutande domstolen har berört, inte kan vara relevant i det nu aktuella fallet. Däremot finns det skäl att undersöka om artikel 49 i stadgan är tillämplig, vilken också har angetts i de två tolkningsfrågorna.

2. Huruvida stadgan är tillämplig

24. Stadgans tillämpningsområde med avseende på åtgärder som vidtas av medlemsstaterna definieras i artikel 51.1 i stadgan, enligt vilken bestämmelserna i stadgan riktar sig till medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten.[15]

25. Administrativa påföljder som de nationella skattemyndigheterna ålägger och straffrättsliga förfaranden som inleds med anledning av överträdelser på mervärdesskatteområdet utgör enligt fast rättspraxis ett genomförande av artiklarna 2 och 273 i direktiv 2006/112/EG[16] och av artikel 325 FEUF och således en tillämpning av unionsrätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan.[17] Stadgans bestämmelser är i enlighet med denna rättspraxis tillämpliga i det nu aktuella fallet, eftersom det bötesstraff som kan utdömas mot bolaget Delta Stroy enligt artikel 83a ZANN har samband med bolagets chefs och företrädares åsidosättanden av bolagets deklarationsskyldigheter i fråga om mervärdesskatt, vilka ligger till grund för lagföringen av bolaget.

26. I och med att artikel 49 i stadgan avser principen om laglighet i fråga om brott och straff, återstår det att fastställa huruvida det aktuella påföljdssystemet i det nationella målet är av straffrättslig karaktär. Enligt domstolens praxis finns det tre kriterier som är relevanta. Det första kriteriet är den rättsliga kvalificeringen av överträdelsen i nationell rätt, det andra kriteriet är överträdelsens art och det tredje kriteriet är hur sträng den påföljd är som den berörda personen kan åläggas. Även om det ankommer på den hänskjutande domstolen att utifrån dessa kriterier kontrollera huruvida de påföljder som föreskrivs i den nationella lagstiftning som är aktuell i det nationella målet har straffrättslig karaktär i den mening som avses i artikel 49 i stadgan, kan EU-domstolen emellertid, när den meddelar ett förhandsavgörande, bidra med preciseringar för att vägleda den hänskjutande domstolen vid dess bedömning.[18]

[14] Se punkt 6 i begäran om förhandsavgörande.

[15] Dom av den 14 januari 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo och Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punkt 30).

[16] Rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006 om ett gemensamt system för mervärdesskatt (EUT L 347, 2006, s. 1).

[17] Dom av den 26 februari 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punkterna 24–28) och dom av den 20 mars 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punkterna 8–21).

[18] Dom av den 6 oktober 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punkterna 90 och 92).

27. Det är utrett att det aktuella bötesstraffet är knutet till en överträdelse som fastställs och straffbeläggs i artikel 255 i strafflagen, med stöd av vilken bolaget Delta Stroys företrädare har lagförts, och som definieras i artikel 83a och följande artiklar ZANN, vilka bestämmelser ingår i kapitel 4 som har rubriken ”Straffrättsliga administrativa påföljder mot juridiska personer och enskilda företagare”. Påföljden utdöms av en brottmålsdomstol efter ett förfarande som regleras av artiklarna 83b och 83d–83f ZANN. I artikel 83g ZANN anges att straffprocesslagen ska tillämpas på frågor som inte regleras av dessa bestämmelser.

28. Den hänskjutande domstolen har angett att bötesstraffet är avsett att bestraffa och avskräcka från brott, inte att ersätta den skada som brottet har orsakat, vilket är kännetecknande för det repressiva ändamål som karakteriserar en straffrättslig påföljd enligt artikel 49 i stadgan. [19] Vad gäller påföljdens stränghet kan bötesbeloppet såsom anges ovan uppgå till högst 1 miljon BGN (ungefär 510 000 euro), vilket ger stöd för bedömningen att påföljden är ett straff i den mening som avses i artikel 49 i stadgan. [20].

29. Jag menar att det påföljdssystem som föreskrivs i den nationella lagstiftning som är aktuell i det nationella målet följaktligen är av straffrättslig karaktär och att det således kan bedömas mot bakgrund av de grundläggande rättigheter som garanteras genom stadgan, inte minst principen om laglighet i fråga om brott och straff i artikel 49 i stadgan.

B. Den första tolkningsfrågan

30. I det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer det på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. EU-domstolen ska nämligen tolka alla de bestämmelser i unionsrätten som de nationella domstolarna behöver för att avgöra de mål som de ska pröva, även om dessa bestämmelser inte anges uttryckligen i de frågor som dessa domstolar har ställt. [21]

31. För att under dessa förutsättningar ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar, bör den i enlighet med ovan angiven rättspraxis anses ha ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 47, 48 och 49 i stadgan ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en domstol får utdöma ett bötesstraff mot en juridisk person för ett brott som begåtts av den fysiska person som företräder den juridiska personen men innan det finns en lagakraftvunnen fällande dom mot vederbörande, med förbehåll för att den juridiska personen, efter det att straffet har utdömts, kan överklaga om åklagarmyndigheten lägger ned åtalet mot den fysiska personen eller om den fysiska personen har frikänts genom ett lagakraftvunnet domstolsavgörande.

32. Europakonventionen utgör visserligen inte ett rättsligt instrument som formellt har införlivats med unionens rättsordning så länge som unionen inte har anslutit sig till konventionen, men de grundläggande rättigheter som erkänns i Europakonventionen ingår ändå, såsom bekräftas i artikel 6.3 FEU, i unionsrätten som allmänna principer. Artikel 52.3 i stadgan, i vilken det föreskrivs att de rättigheter i stadgan som motsvarar sådana som garanteras av

[19] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 mars 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 31).

[20] Se, analogt, dom av den 6 oktober 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punkterna 94 och 95).

[21] Dom av den 8 maj 2019, PI (C-230/18, EU:C:2019:383, punkt 42). Även om de frågor som ställts avser artikel 49 i stadgan, hänför sig begäran om förhandsavgörande även till de rättigheter som garanteras i artikel 6 i Europakonventionen.

Europakonventionen har samma innebörd och räckvidd som i konventionen, syftar till att säkerställa det nödvändiga sammanhanget mellan dessa rättigheter, utan att undergräva unionsrättens och EU-domstolens autonomi. [22]

33. Det framgår av förklaringarna avseende stadgan – vilka enligt artikel 6.1 tredje stycket FEU och artikel 52.7 i stadgan ska beaktas när stadgan tolkas – att artiklarna 47 och 48 i stadgan, inom unionsrätten, ger samma skydd som artiklarna 6 och 13 i Europakonventionen. [23] Artikel 49 i stadgan motsvarar artikel 7 i Europakonventionen.

1. Grundläggande garantier för juridiska personer

34. Principen om erkännande av grundläggande rättigheter för juridiska personer får såsom anges ovan betraktas som fastställd [24] till förmån för en i rättspraxis utformad konstruktion som till en början kom till uttryck på det ekonomiska området, särskilt på det konkurrensrättsliga området där många uppfattningar finns, eftersom effekterna av bestämmelserna i detta avseende främst berörde kommersiella bolag. I tvister om repressiva åtgärder mot överträdelser av konkurrensrätten, som i strikt mening inte är en straffrättslig fråga, har EU-domstolen tillämpat de väsentliga principerna i straffrätten och de grundläggande garantierna i artikel 6 i Europakonventionen [25] till förmån för juridiska personer som väckt talan. Domstolen har således, som generaladvokaten Bot understrukit, [26] medgett att principen om personligt ansvar är tillämplig och dess naturliga följd, principen om att straff och sanktioner ska vara individuella, vilken ligger till grund för att tillskriva ansvar för otillåten samverkan. [27]

35. Domstolen har också slagit fast att principen om oskuldspresumtion såsom den följer av artikel 6.2 i Europakonventionen hör till de grundläggande rättigheterna och att den med hänsyn till arten av de aktuella överträdelserna och svårighetsgraden av de därtill knutna påföljderna ska tillämpas i förfaranden som rör åsidosättanden av konkurrensregler som gäller företag och som kan leda till böter eller viten. [28] Syftet med oskuldspresumtionen är att garantera att ingen ska utpekas eller behandlas som skyldig till ett brott innan dennes skuld har fastställts av en domstol. [29]

22 Dom av den 2 februari 2021, Consob (C-481/19, EU:C:2021:84, punkt 36).

23 Dom av den 13 september 2018, UBS Europe m.fl. (C-358/16, EU:C:2018:715, punkt 50).

24 Det är förvisso uppenbart att artskillnaden mellan fysiska och juridiska personer gör det uteslutet för juridiska personer att utöva vissa grundläggande rättigheter som kräver förkroppsligande (till exempel förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning). Däremot är frågan om åtnjutandet av de olika rättigheter som erkänts för juridiska personer mer komplicerad. Domstolens praxis visar att behandlingen ibland har varit differentierad, med ett lägre skydd för dessa personer, inte minst när det gäller rätten till tystnad (dom av den 2 februari 2021, Consob (C-481/19, EU:C:2021:84)] och rätten till skydd för personuppgifter (dom av den 17 december 2015, WebMindLicenses (C-419/14, EU:C:2015:832, punkt 79 och där angiven rättspraxis).

25 Domstolen har i fast rättspraxis understrukit att de grundläggande rättigheterna utgör en integrerad del av de allmänna rättsprinciper som domstolen ska säkerställa efterlevnaden av, och att den därvid ska utgå från medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner samt från den vägledning som ges i de folkrättsliga dokument angående skydd för de mänskliga rättigheterna som medlemsstaterna varit med om att utarbeta eller har tillträtt, varvid Europakonventionen har en särskild betydelse (se bland annat dom av den 21 september 1989, Hoechst/kommissionen, 46/87 och 227/88, EU:C:1989:337, punkt 13).

26 Se förslag till avgörande av generaladvokat Bot i målet ThyssenKrupp Nirosta/kommissionen (C-352/09 P, EU:C:2010:635, punkterna 51 och 161).

27 Se bland annat dom av den 8 juli 1999, kommissionen/Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, punkt 78), och dom av den 10 september 2009, Akzo Nobel m.fl./kommissionen (C-97/08 P, EU:C:2009:536, punkterna 56 och 77).

28 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 juli 1999, Hüls/kommissionen (C-199/92 P, EU:C:1999:358, punkterna 149 och 150).

29 Dom av den 16 juli 2009, Rubach (C-344/08, EU:C:2009:482, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

36. Domstolen har även tillämpat denna princip, som anges i artikel 48.1 i stadgan,[30] för att fastställa de objektiva rekvisiten för en överträdelse som anges i unionsrätten, i det aktuella fallet insiderbrott, och som kan leda till administrativa påföljder av straffrättslig karaktär.[31] Domstolen ska säkerställa att samma princip, liksom principen om individuella straff, efterlevs[32] när ett moderbolag tillskrivs ansvar för ett dotterbolags överträdelse av konkurrensreglerna med stöd av begreppet ekonomisk enhet och presumtionen för att det förstnämnda bolaget faktiskt utövar ett avgörande inflytande över det sistnämnda bolagets affärspolitik med hänsyn till de ekonomiska band som förenar dem.[33]

37. Just i fråga om användningen av en presumtionsmekanism har EU-domstolen angett, inte minst mot bakgrund av rättspraxis från Europadomstolen,[34] att även om det i alla rättsordningar förekommer faktiska eller rättsliga presumtioner, är medlemsstaterna enligt artikel 48 i stadgan skyldiga att hålla sig inom vissa gränser på det straffrättsliga området. Mer konkret innebär principen om oskuldspresumtion, som slås fast i denna bestämmelse, att medlemsstaterna måste ge dessa faktiska eller rättsliga presumtioner i repressiva lagar rimliga begränsningar med hänsyn tagen till sakens allvar och med skydd för rätten till försvar.[35]

38. Det är viktigt att understryka att rätten till försvar är en av flera delar i principen om ett effektivt domstolsskydd, vilken fastställts i artikel 47 i stadgan.[36] I denna artikel första stycket anges att var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i den artikeln. Denna rättighet motsvaras av medlemsstaternas skyldighet enligt artikel 19.1 andra stycket FEU att fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten.[37] Domstolen har slagit fast, efter att ha framhållit att rätten till ett effektivt rättsmedel inför domstol i artikel 47 ingår i avdelning VI i stadgan som avser rättskipning, i vilken det anges andra processuella principer som är tillämpliga på såväl fysiska som juridiska personer,[38] att principen om rätten till ett effektivt domstolsskydd ska tolkas så, att det inte är uteslutet att denna princip åberopas av juridiska personer och att de sistnämnda på vissa villkor kan beviljas rättshjälp.[39]

30 Dom av den 22 november 2012, E.ON Energie/kommissionen (C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 72).

31 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 december 2009, Spector Photo Group och Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punkterna 42 och 44), och dom av den 9 september 2021, Adler Real Estate m.fl. (C-546/18, EU:C:2021:711, punkt 46).

32 I motsats till denna rättspraxis valde en räddhågsen unionslagstiftare att inte inbegripa juridiska personer i tillämpningsområdet för Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden (EUT L 65, 2016, s. 1). Unionslagstiftaren ansåg att det var för tidigt att lagstifta på unionsnivå om oskuldspresumtion för juridiska personer, vilken enligt skälen 14 och 15 i denna rättsakt i stället bör säkerställas genom befintliga lagstiftningsgarantier och rättspraxis, vars utveckling bör ligga till grund för en bedömning av behovet av åtgärder på unionsnivå.

33 Se bland annat, för de senaste domarna, dom av den 28 oktober 2020, Pirelli & C./kommissionen (C-611/18 P, ej publicerad, EU:C:2020:868, punkterna 65–71), och dom av den 15 april 2021, Italmobiliare m.fl./kommissionen (C-694/19 P, ej publicerad, EU:C:2021:286, punkterna 52–59).

34 Se till exempel Europadomstolen, 23 juli 2002, Janosevic mot Sverige, EC:ECHR:2002:0723JUD003461997, punkt 101 och där angiven rättspraxis.

35 Dom av den 23 december 2009, Spector Photo Group och Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punkt 43), och dom av den 9 september 2021, Adler Real Estate m.fl. (C-546/18, EU:C:2021:711, punkt 47).

36 Dom av den 6 november 2012, Otis m.fl. (C-199/11, EU:C:2012:684, punkt 48), i vilken domstolen även angav rätten till domstolsprövning. I artikel 48.2 i stadgan anges att var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse ska garanteras respekt för rätten till försvar.

37 Dom av den 6 oktober 2020, État luxembourgeois (Rätt att överklaga en begäran om upplysningar i skattefrågor) (C-245/19 och C-246/19, EU:C:2020:795, punkt 47).

38 Denna slutsats grundar sig naturligtvis på det funktionella och objektiva begreppet den enskilde, det vill säga som en aktör i ett domstolsförfarande, oavsett åtskillnaden mellan fysiska och juridiska personer.

39 Dom av den 22 december 2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811, punkterna 40 och 59).

39. Sammanfattningsvis anser jag, i och med att det bötesstraff som i det nu aktuella fallet kan utdömas mot en juridisk person avser ett brott och är av straffrättslig karaktär, att förfarandet avseende denna påföljd omfattas av tillämpningsområdet för artiklarna 6 och 7 i Europakonventionen och att denna person således har rätt att göra gällande de grundläggande rättigheter som stadfästs i artiklarna 47–49 i stadgan. Medlemsstaternas myndigheter ska därför säkerställa att dessa rättigheter iakttas. [40]

40. Övervägandena ovan ska ligga till grund för prövningen av huruvida den aktuella nationella lagstiftningen i det nationella målet är förenlig med unionsrätten.

2. Huruvida de aktuella nationella bestämmelserna är förenliga med hänsyn till den dubbla presumtionsmekanismen

a) Inledande synpunkter

41. Den hänskjutande domstolen har i begäran om förhandsavgörande uttryckt tvivel om den nationella lagstiftningens förenlighet med unionsrätten genom att hänvisa till domen G.I.E.M s.r.l m.fl. mot Italien, [41] i vilken Europadomstolen slog fast att artikel 7 i Europakonventionen hindrade att en straffrättslig påföljd fick utdömas mot en person utan att det först var fastställt att personen i fråga hade ett personligt straffrättsligt ansvar, vilket innebar att den domstol som handlade målet skulle fastställa att alla rekvisit för den berörda överträdelsen var uppfyllda. I annat fall skulle oskuldspresumtionen enligt artikel 6.2 i Europakonventionen också ha åsidosatts.

42. Det ska för det första understrykas att den hänskjutande domstolen har missuppfattat räckvidden av den ovan angivna domen. Europadomstolens krav var att den person som döms till påföljd först ska ha förklarats ha ett straffrättsligt ansvar, varvid garantierna i artikel 7 i Europakonventionen ska ha iakttagits och ett förfarande, som inte behöver vara straffrättsligt, i enlighet med kraven i artikel 6 i denna konvention ska ha genomförts. Europadomstolen fann, i det aktuella målet, att en nationell domstols fastställande av samtliga rekvisit för det aktuella brottet i detta specifika sammanhang kunde bedömas i ett enda uttalande och således genom en fällande dom i den mening som avses i artikel 7 i Europakonventionen. [42]

43. Europadomstolen erinrade visserligen om att en person inte får straffas för ett brott som någon annan har begått, med hänvisning till artiklarna 6.2 och 7 i Europakonventionen, som båda skyddar var och ens rätt att inte bli straffad utan att hans eller hennes personliga ansvar vederbörligen har fastställts. Europadomstolen ansåg att det förverkande som i det aktuella fallet tillämpades på juridiska personer som inte var parter i förfarandet i och med att de enligt lag inte kunde begå ett brott, innebar ett åsidosättande av principen om att en person inte får straffas för en gärning som någon annan har det straffrättsliga ansvaret för. Bortsett från att Europadomstolens bedömning naturligtvis i hög grad är beroende av omständigheterna i det aktuella fallet, vilka skiljer sig avsevärt från omständigheterna i det nu aktuella målet, är det viktigt att framhålla att den hänskjutande domstolen framför allt inte har beaktat att

[40] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 oktober 2021, Prokuratura Rejonowa Łódź-Bałuty (C-338/20, EU:C:2021:805, punkterna 29 och 30). De ”mottagare” av beslut om trafikförseelser som avses i denna dom kan vara fysiska eller juridiska personer.

[41] Europadomstolen, 28 juni 2018, G.I.E.M s.r.l m.fl. mot Italien (EC:ECHR:2018:0628JUD000182806, punkt 251).

[42] Europadomstolen, 28 juni 2018, G.I.E.M s.r.l m.fl. mot Italien (EC:ECHR:2018:0628JUD000182806, punkterna 255–261).

Europadomstolen tidigare har erinrat om att det är möjligt att använda sig av presumtioner, bland annat på området för artikel 7 i Europakonventionen och alltså av ansvarspresumtioner. [43]

44. Den handläggande domstolens behörighet fastställs för det andra i artikel 83d.5 ZANN, det vill säga att pröva huruvida den juridiska personen i fråga har haft en olaglig fördel, huruvida det finns ett samband mellan den person som har begått brottet och den juridiska personen och mellan brottet och den juridiska personens fördel och, slutligen, den olagliga fördelens värde och ekonomiska art. Den hänskjutande domstolen anser inte att den är behörig att pröva skattebrottet, vilket behandlas i det parallella straffrättsliga förfarandet mot ZK, och härigenom har den gjort en restriktiv tolkning av denna artikel som kommissionen inte har ställt sig bakom. Kommissionen har anfört att en domstol är behörig att fastställa förekomsten av en olaglig fördel och att frågan huruvida en fördel ska kvalificeras som olaglig ofrånkomligen måste innebära att det är tillåtet att föra en diskussion om förekomsten av ett brott. Det finns emellertid skäl att erinra om att i det förfarande som föreskrivs i artikel 267 FEUF ankommer det på EU-domstolen att tolka bestämmelser i unionsrätten, medan det ankommer på den hänskjutande domstolen att tolka nationell rätt. EU-domstolen är följaktligen skyldig att hålla sig till den tolkning av nationell rätt som nämnda nationella domstol har presenterat för den. [44]

45. Det finns alltså anledning att undersöka huruvida förfarandet i artikel 83a och följande artiklar ZANN, vilket vilar på en dubbel presumtionsmekanism, är förenligt med unionsrätten. Även om det inte ankommer på EU-domstolen att i ett mål om förhandsavgörande uttala sig om den nationella rättens förenlighet med unionsrätten, är den behörig att tillhandahålla den hänskjutande domstolen alla uppgifter om unionsrättens tolkning som denna kan behöva för att pröva denna förenlighet vid avgörandet av det nationella målet. [45]

b) Presumtion för att brottet ska tillskrivas den juridiska personen

46. Systemet för juridiska personers straffrättsliga ansvar i den bulgariska lagstiftningen avser ett särskilt ansvar som endast avser brott för vilka det särskilt föreskrivs och som är utformat enligt en representativ modell. Den handläggande brottmålsdomstolen kan inte direkt tillskriva den berörda juridiska personen ansvaret för ett brott, eftersom dennes ansvar är knutet till ansvaret för en identifierad fysisk person, som med hänsyn till sin ställning anses ha handlat för den juridiska personens räkning, vilken är den som kan ha eller har haft en ekonomisk fördel som härrör från ett brott. Brottet, som i detta fall antas ha begåtts av denna fysiska person, kan därför tillskrivas den juridiska personen och motivera att den juridiska personen hålls ansvarig, utan att det behöver fastställas att den juridiska personen har begått något särskilt fel.

47. Den juridiska personens ansvar är att jämföra med ett indirekt ansvar eller ett ställföreträdaransvar, vilket understryker att den juridiska personen endast kan agera genom fysiska personer med befogenhet att företräda den. En sådan kvalificering, som skulle kunna strida mot artikel 7 i Europakonventionen och artikel 49 i stadgan, där principen om individuella straff fastställs, är emellertid inte lämplig för ett ansvar som vilar på representation. Den berörda fysiska personen ska nämligen inte ses som en annan person än den juridiska personen. Den fysiska personen är den juridiska personen, som han eller hon identifierar sig med. Den senare

[43] Europadomstolen, 28 juni 2018, G.I.E.M s.r.l m.fl. mot Italien (EC:ECHR:2018:0628JUD000182806, punkterna 243 och 244).

[44] Dom av den 26 juni 2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, punkt 52).

[45] Dom av den 15 april 2021, Grupa Warzywna (C-935/19, EU:C:2021:287, punkt 20).

blir straffrättsligt ansvarig som gärningsman för det brott som begåtts för dess räkning av en fysisk person som är behörig att företräda den och som har utfört de moment som utgör brottet. Det är fråga om personligt ansvar genom representation, inte substitution. [46]

48. Vidare har den juridiska personen möjlighet att i ett kontradiktoriskt domstolsförfarande motbevisa denna presumtion om ansvar för brottet vilket således visar att EU-domstolens krav på att en presumtion ska kunna motbevisas är uppfyllt. [47] Europadomstolen har slagit fast, beträffande användningen av presumtioner om faktiska och rättsliga omständigheter i straffrättsliga frågor, att staterna måste hålla sig inom vissa gränser, vilka överskrids om en presumtion leder till att en person berövas alla möjligheter att bevisa sin oskuld till de gärningar som har anförts mot vederbörande, vilket innebär att personen i fråga berövas rätten till oskuldspresumtion. [48]

49. Ett förslag till påföljd som läggs fram av en åklagare ska innehålla ett antal beståndsdelar, vilka fastställs i artikel 83b.2 ZANN. Av dessa framgår att det är åklagaren som har bevisbördan, i synnerhet vad gäller fördelens art och värde samt förekomsten av ett direkt samband mellan brottet och denna fördel. Den berörda juridiska personen, som ska kallas till det offentliga sammanträde vid vilket förslaget prövas, har inom ramen för sin rätt till försvar möjlighet att bestrida förslaget. Vidden av domstolskontrollen, såsom den fastställs i artikel 83d.5 ZANN, visar i själva verket att presumtionen om ansvar för brott kan motbevisas och att domstolen bland övriga omständigheter och på grundval av den bevisning som domstolen har inhämtat på eget initiativ eller på begäran av parterna, ska pröva huruvida det finns ett samband mellan den person som begått brottet och den juridiska personen. [49] Den handläggande domstolen tycks således vara behörig att ta ställning till samtliga relevanta faktiska och rättsliga omständigheter *i den tvist den ska avgöra*. [50]

c) Presumtionen för att brottet har begåtts

50. Det framgår av den bulgariska lagstiftningen att åtal kan väckas vid en brottmålsdomstol genom ett förslag från åklagaren i vilket ska anges personuppgifter för de personer som ”anklagas” för brottet och att domstolen i fråga kan utdöma ett bötesstraff mot den juridiska personen ”oavsett om de [fysiska] personer som deltog i [brottet] faktiskt ådragit sig straffrättsligt ansvar.” [51] Den juridiska personen tycks således kunna påföras en straffrättslig påföljd för ett brott som antas ha begåtts av den fysiska person som har befogenhet att företräda den juridiska

[46] Unionslagstiftaren har valt samma modell i olika bestämmelser, bland annat i Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/35/EG av den 7 september 2005 om föroreningar förorsakade av fartyg och om införande av sanktioner, inbegripet straffrättsliga sanktioner, för föroreningsbrott (EUT L 255, 2005, s. 11), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/123/EG av den 21 oktober 2009 (EUT L 280, 2009, s. 52), och i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF (EUT L 101, 2011, s. 1).

[47] Dom av den 23 december 2009, Spector Photo Group och Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punkt 44).

[48] Europadomstolen, 28 juni 2018, G.I.E.M s.r.l m.fl. mot Italien (EC:ECHR:2018:0628JUD000182806, punkt 243 och där angiven rättspraxis).

[49] Det beslut genom vilket en domstol utdömer ett bötesstraff mot den juridiska personen kan dessutom överklagas inom 14 dagar från det att beslutet delgetts parterna. Den behöriga appellationsdomstolen kan ändra eller upphäva ett sådant beslut.

[50] Dom av den 9 september 2021, Adler Real Estate m.fl. (C-546/18, EU:C:2021:711, punkt 53).

[51] Se artiklarna 83b.2 led 5 och 83a.4 ZANN. Det är utrett att det straffrättsliga förfarandet avseende undanhållande av uppgifter i mervärdesskattedeklarationer fortfarande pågick mot den person som var chef och företrädare för bolaget Delta Stroy då begäran om förhandsavgörande framställdes.

personen, utan att behörig domstol, i första eller andra instans,[52] kan pröva huruvida brottet verkligen har begåtts – vilket ska avgöras i målet mot denna andra person – eller avbryta förfarandet i väntan på att det målet ska avgöras.[53]

51. Åklagarens förslag ska visserligen innehålla en beskrivning av brottet med angivande av de omständigheter under vilka det har begåtts och en förteckning över skriftliga handlingar som styrker dessa omständigheter, vilket kan bevisa sakförhållanden som genom sin framtoning rimligen gör det sannolikt att ansvar föreligger.[54] I artikel 83f ZANN föreskrivs framför allt en möjlighet att återuppta förfarandet, bland annat på initiativ av den straffade juridiska personen, om åklagarmyndigheten lägger ned åtalet mot den fysiska personen, om gärningen inte har begåtts eller inte utgör ett brott[55] eller om den fysiska personen har frikänts genom ett lagakraftvunnet domstolsavgörande.[56] Den handläggande domstolen kan upphäva påföljdsbeslutet efter ett kontradiktoriskt förfarande, om den anser att begäran om återupptagande är välgrundad.[57] Presumtionen för att brottet har begåtts kan således motbevisas.

52. Den berörda juridiska personen kan emellertid bli föremål för ett slutligt fällande beslut,[58] som sedan verkställs, utan att kunna göra gällande sina synpunkter i fråga om det skattebrott som vederbörande hålls ansvarig för innan detta beslut meddelas, vilket objektivt sett kan gå vederbörande emot, något som inkräktar på rätten till försvar.[59]

53. Ett återupptagande av det ovan angivna förfarandet utgör dessutom ett extraordinärt rättsmedel som innebär en fortsättning på det första förfarandet[60] och som vidtas i samband med en händelse vars uppkomst tidsmässigt är osäker. Det är möjligt att beslutet att frikänna den tilltalade fysiska personen kan fattas först efter det att rättsmedlen har utnyttjats, vilket skulle förlänga förfarandets längd. Så länge det straffrättsliga förfarandet - som i det nu aktuella fallet - pågår mot bolagets företrädare, är bolaget faktiskt berövat möjligheten att lämna in en ansökan om återupptagande vid en domstol som är behörig att fastställa att det brott som tillskrivits bolaget inte har begåtts och, därigenom, att den straffrättsliga påföljden är ogrundad. Rätten att

52 Det finns ingenting i de handlingar som lämnats in till EU-domstolen som tyder på att appellationsdomstolen har vidare befogenheter än förstainstansdomstolen i fråga om bedömningen av den juridiska personens ansvar.

53 Det framgår av beslutet om hänskjutande att den berörda fysiska personen och den berörda juridiska personen är föremål för skilda förfaranden och att den förstnämnda personen inte kan anses utöva den andra personens rätt till försvar inom ramen för den lagföring avseende samma brott som hon är föremål för. Rätten till försvar är nämligen subjektiv, vilket innebär att det är de berörda parterna själva som måste kunna utöva denna rätt på ett effektivt sätt, oberoende av vilken typ av förfarande som inletts mot dem (dom av den 9 september 2021, Adler Real Estate m.fl., C-546/18, EU:C:2021:711, punkt 59).

54 EU-domstolen har slagit fast att nationella skattemyndigheter måste kunna fastställa ett mervärdesskatteundandragande med stöd av bevisning som har erhållits inom ramen för ännu ej avslutade brottmålsförfaranden som inte rör den beskattningsbara personen, förutsatt att de rättigheter som garanteras genom unionsrätten, särskilt stadgan, iakttas (dom av den 16 oktober 2019, Glencore Agriculture Hungary, C-189/18, EU:C:2019:861, punkt 38, och dom av den 24 februari 2022, SC Cridar Cons, C-582/20, EU:C:2022:114, punkt 37).

55 Se punkt 2 i beslutet om hänskjutande.

56 Enligt artikel 4.2 i protokoll nr 7 till Europakonventionen är det vid behov möjligt att återuppta ett straffrättsligt förfarande om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om ett grovt fel begåtts i det tidigare straffrättsliga förfarandet vilket kan ha påverkat utgången i målet.

57 Om någon av de berörda situationerna uppkommer – åklagarmyndigheten lägger ned åtalet mot den fysiska personen, gärningen har inte begåtts eller utgör inte ett brott eller den fysiska personen frikänns – råder det inga tvivel om utgången av denna nya prövning av målet mot bakgrund av den mekanism för ansvar genom representation som utgör grunden för den juridiska personens ansvar.

58 Om det sistnämnda inte överklagas eller om ett överklagande ogillas (se artiklarna 83e.5 och 83f ZANN).

59 Se, analogt, dom av den 16 oktober 2019, Glencore Agriculture Hungary (C-189/18, EU:C:2019:861, punkterna 41 och 52), och dom av den 4 juni 2020, C.F. (Skattekontroll) (C-430/19, EU:C:2020:429, punkt 30). Denna praxis från domstolen om administrativa förfaranden för skattekontroll i fråga om mervärdesskatt är i än högre grad tillämpligt inom ramen för ett förfarande som på samma område kan leda till att en ekonomisk påföljd av straffrättslig karaktär utdöms.

60 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 juni 2014, M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punkt 39).

få saken prövad av en sådan domstol får dock inte underkastas villkor som gör detta orimligt svårt,[61] eftersom den berörda juridiska personen inte får berövas denna möjlighet under längre tid än vad som är rimligt. En sådan situation kan strida mot rätten till domstolsprövning.[62]

54. Rätten till tillgång till domstolsprövning och principen om iakttagande av rätten till försvar utgör emellertid inte några absoluta rättigheter, utan kan under vissa förutsättningar bli föremål för inskränkningar.[63]

d) Begränsning av de grundläggande garantierna

55. Enligt artikel 52.1 i stadgan är det tillåtet att begränsa utövandet av sådana rättigheter och friheter som erkänns i stadgan, under förutsättning att begränsningarna föreskrivs i lag, att de är förenliga med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter och att de, med beaktande av proportionalitetsprincipen, endast görs om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller mot behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.[64] EU-domstolen kräver att presumtioner om faktiska och rättsliga omständigheter i brottmål ska användas inom ”rimliga gränser”, med hänsyn tagen till sakens allvar och med skydd för rätten till försvar. Enligt Europadomstolen måste staterna hitta en balans mellan dessa två beståndsdelar. De medel som används måste med andra ord stå i rimlig proportion till det legitima mål som eftersträvas.[65]

56. För det första framgår det av beslutet om hänskjutande att den rättsliga grunden för den juridiska personens ansvar för det aktuella skattebrottet finns i artikel 83a och följande artiklar ZANN, varvid det ska anses vara föreskrivet i nationell lagstiftning. Jag anser för det andra att detta system är förenligt med den väsentliga innebörden av den grundläggande rätten till ett effektivt domstolsskydd när det gäller dess båda beståndsdelar, iakttagande av rätten till försvar och rätten till tillgång till domstolsprövning. Systemet undergräver inte dessa rättigheter som sådana. Det enda kravet för att dessa rättigheter ska kunna utövas fullt ut är en processuell ram som inbegriper ett extraordinärt rättsmedel.[66]

57. Det system för juridiska personers ansvar som föreskrivs i artikel 83a och följande artiklar ZANN tycks för det tredje tjäna ett mål av allmänintresse. Trots avsaknaden av närmare angivelser i beslutet om hänskjutande kan ett sådant system nämligen anses hänförligt till genomförandet av den skyldighet som åligger varje medlemsstat att vidta de lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder som krävs för att mervärdesskatt inom dess territorium ska kunna uppbäras i sin helhet, samt för att bekämpa skatteundandragande.[67] Enligt artikel 325.1 FEUF är medlemsstaterna skyldiga att bekämpa bedrägerier, och all annan olaglig verksamhet som riktar sig mot unionens ekonomiska intressen, genom effektiva och avskräckande åtgärder. Unionens egna medel utgörs bland annat av, enligt artikel 2 b i beslut 2007/436/EG, Euratom,[68] inkomster

[61] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 november 2013, Baláž (C-60/12, EU:C:2013:733, punkt 46).

[62] Se, analogt, dom av den 24 februari 2022, SC Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punkt 51).

[63] Dom av den 24 februari 2022, SC Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punkt 50), och dom av den 16 oktober 2019, Glencore Agriculture Hungary (C-189/18, EU:C:2019:861, punkt 43).

[64] Dom av den 6 oktober 2020, État luxembourgeois (Rätt att överklaga en begäran om upplysningar i skattefrågor) (C-245/19 och C-246/19, EU:C:2020:795, punkt 51).

[65] Europadomstolens dom av den 23 juli 2002, Janosevic mot Sverige, EC:ECHR:2002:0723JUD003461997, punkt 101.

[66] Se, analogt, dom av den 6 november 2012, Otis m.fl. (C-199/11, EU:C:2012:684, punkterna 63 och 64).

[67] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 februari 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 25).

[68] Rådets beslut 2007/436/EG, Euratom av den 7 juni 2007 om systemet för Europeiska gemenskapernas egna medel (EUT L 163, 2007, s. 17).

från tillämpningen av en enhetlig procentsats på de harmoniserade beräkningsunderlagen för mervärdesskatt, beräknade enligt unionens bestämmelser, och det föreligger ett direkt samband mellan uppbörd av inkomster från mervärdesskatt enligt tillämplig unionsrätt och ställandet av motsvarande medel från mervärdesskatt till unionsbudgetens förfogande. Eventuella luckor i uppbörden av förstnämnda inkomster kan nämligen ge upphov till en minskning av sistnämnda medel. [69]

58. I syfte att säkerställa uppbörden av dessa inkomster och därigenom värna unionens ekonomiska intressen, står det medlemsstaterna fritt att själva välja de påföljder som ska vara tillämpliga. Dessa kan utgöras av administrativa påföljder eller av straffrättsliga påföljder eller av en kumulering av dessa båda påföljder. Straffrättsliga påföljder kan emellertid vara nödvändiga för att på ett effektivt och avskräckande sätt bekämpa vissa fall av grovt mervärdesskattebedrägeri, enligt artikel 2.1 i konventionen, som utarbetats på grundval av artikel K.3 i fördraget om Europeiska unionen, om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen, undertecknad i Bryssel den 26 juli 1995, [70] jämförd med artikel 1.1 i denna konvention. Medlemsstaterna ska också se till att straffprocessreglerna i nationell rätt gör det möjligt att effektivt beivra brott som avser sådana handlingar. I detta sammanhang ankommer det i första hand på den nationella lagstiftaren att vidta nödvändiga åtgärder. Det ankommer på lagstiftaren att, i förekommande fall, ändra sin lagstiftning och se till att de förfaranderegler som är tillämpliga vid lagföring av brott som riktar sig mot unionens ekonomiska intressen inte är utformade på ett sådant sätt att de på grund av sin natur medför en systemrisk för straffrihet avseende sådana överträdelser, och att säkerställa skyddet av de grundläggande rättigheterna för de anklagade. [71]

59. För det fjärde ankommer det visserligen på den hänskjutande domstolen att mot bakgrund av de konkreta omständigheterna i det nationella målet kontrollera huruvida de begränsningar som inrättats genom det bulgariska ansvarssystemet inte är uppenbart oproportionerliga i förhållandet till det eftersträvade målet, [72] men administrativa eller straffrättsliga påföljder för åsidosättande av deklarationsskyldigheter i fråga om mervärdesskatt kan i princip säkerställa att bestämmelserna i frågan iakttas och följaktligen är de ägnade att säkerställa att det eftersträvade målet uppnås. [73]

60. I den aktuella bestämmelsen är syftet med att domstolen i första instans ska besluta om bötesstraff för den juridiska personen att säkerställa ett snabbt genomförande av förfarandena för fastställande och repression av skattebrott på grundval av en rimlig sannolikhet för de påstådda gärningarna [74] och för att de kan tillskrivas den juridiska personen och den fysiska person som har befogenhet att företräda den juridiska personen. Den fysiska personen klandras direkt för sitt brottsliga handlande, vilket förhindrar att vederbörande går fri från ansvar, och är medveten om att han eller hon till följd av sitt handlande utsätter den juridiska personen för samtidig lagföring och straffrättsliga påföljder. Möjligheten att i ett tidigt skede av förfarandet påföra den juridiska personen påföljder begränsar risken för straffrihet, som i synnerhet kan vara förenad med ett insolvensförfarande i bedrägligt syfte. Bolaget kan härigenom utsättas för påtryckningar för att

[69] Dom av den 17 januari 2019, Dzivev m.fl. (C-310/16, EU:C:2019:30, punkterna 25 och 26).

[70] EGT C 316, 1995, s. 49.

[71] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 januari 2019, Dzivev m.fl. (C-310/16, EU:C:2019:30, punkterna 27, 29 och 31).

[72] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 september 2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, punkt 59).

[73] Se, analogt, dom av den 14 oktober 2021, Landespolizeidirektion Steiermark (spelautomater) (C-231/20, EU:C:2021:845, punkt 44).

[74] Jag anser inte att det borde vara förenat med några större bevissvårigheter att i det nu aktuella fallet fastställa ett mervärdesskattebedrägeri i samband med att chefen och företrädaren för den juridiska personen har brustit i sina deklarationsskyldigheter i frågan.

uppfylla sina skatteförpliktelser. Jag anser därför att den aktuella nationella lagstiftningen kan betraktas som ett effektivt instrument för att förebygga och bestraffa brottslighet i företag som måste betala mervärdesskatt. Detta är i än högre grad nödvändigt i ett skattesystem som bygger på upplysningar som lämnas av skattebetalarna.

61. Vidare tycks det inte finnas någon mindre tvingande åtgärd än denna skyldighet som lika effektivt kan bidra till att uppnå målet att motverka mervärdesskattebedrägerier.[75] Den tidigare versionen av ZANN, enligt vilken villkoret för att en juridisk person skulle kunna dömas till påföljd var att det skulle finnas en lagakraftvunnen fällande dom mot den fysiska person som hade befogenhet att företräda den juridiska personen, tycks inte ha gett samma garantier om att effektivt förebygga risken för straffrihet och tillgodose behovet av att snarast möjligt bestraffa en allvarlig form av ekonomisk brottslighet som strider mot allmänintresset men även missgynnar konkurrerande företag som iakttar skattelagstiftningen.

62. Slutligen tycks det inte föreligga någon uppenbar disproportion mellan de eftersträvade syftena och de eventuella nackdelar som uppkommer till följd av en processuell ram bestående av ett första förfarande som är underställt dubbla domstolsprövningar och ett omprövningsförfarande,[76] dock under förutsättning att den hänskjutande domstolen prövar två aspekter.

63. Det är utrett att den domstol som handlägger målet ska upphäva påföljdsbeslutet och återförvisa målet för ny prövning om den anser att det finns grund för den juridiska personens begäran om återupptagande.[77] Utöver det faktum att begäran inte automatiskt leder till att verkställighet av ett sådant beslut skjuts upp, anges det ingenting i beskrivningen av den nationella lagstiftningen om eventuella verkställighetsåtgärder och en möjlig återbetalning av bötesbeloppet efter upphävandet av påföljdsbeslutet, vilket jag ser som oumbärligt. EU-domstolen har i samband med en liknande frågeställning slagit fast att medlemsstaterna i princip är skyldiga att betala tillbaka skatt som tagits ut i strid med unionsrätten och att en ansökan om återbetalning av felaktigt inbetald mervärdesskatt görs med stöd av rätten till återbetalning av felaktigt inbetalda belopp, vilken syftar till att avhjälpa följderna av skattens eller avgiftens oförenlighet med unionsrätten genom att den kostnad som skatten eller avgiften felaktigt inneburit för den ekonomiska aktör som slutligen burit den undanröjs.[78] Villkoren för återbetalning av överskjutande mervärdesskatt ska särskilt göra det möjligt för den beskattningsbara personen att under godtagbara förhållanden utkräva hela den fordran som följer av detta belopp avseende överskjutande mervärdesskatt. Detta innebär att återbetalningen ska verkställas i rimlig tid. Det sätt på vilket återbetalningen verkställs får under inga omständigheter ge upphov till en ekonomisk risk för den beskattningsbara personen.[79]

[75] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 september 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punkt 68).

[76] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 september 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punkt 69). Nackdelarna får med andra ord inte vara oproportionerliga i förhållande till de eftersträvade målen.

[77] Om åtalet mot den fysiska personen läggs ned eller om personen i fråga frikänns, finns det skäl att ifrågasätta syftet och därmed meningen med att pröva målet på nytt med avseende på den juridiska personens ansvar inom ramen för ett system som bygger på att denna person tillskrivs ansvaret för ett brott som antas ha begåtts av denna fysiska person och, uppenbarligen, på en kumulering av ansvar som förbjuder lagföring enbart av den juridiska personen för en brottslig gärning som begåtts av dess företrädare, utan att företrädarens skuld har efterforskats och fastställts.

[78] Dom av den 24 februari 2022, SC Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punkt 55). Europadomstolen har också ansett, vid en bedömning av de rimliga gränserna för staternas verkställighet av ett beslut om skattehöjningar, innan ett mål om överklagande avseende sådana höjningar har avgjorts, att hänsyn ska tas till möjligheten att ompröva den tidigare rättsliga situationen om ett sådant överklagande bifalls och hela det belopp som den beskattningsbara personen felaktigt har betalat således ska återbetalas (se även Europadomstolen, 23 juli 2002, Janosevic mot Sverige, EC:ECHR:2002:0723JUD003461997, punkterna 105–109).

[79] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 juli 2017, Glencore Agriculture Hungary (C-254/16, EU:C:2017:522, punkt 20).

64. Vidare tycks det framgå av beslutet om hänskjutande att fram till dess en begäran om återupptagande av förfarandet framställs kan den straffade juridiska personen inte invända mot verkställighet av ett beslut som kan få allvarliga följder för dess ekonomiska situation, inbegripet en risk för konkurs. Under dessa omständigheter måste den hänskjutande domstolen enligt min mening kontrollera om den nationella lagstiftningen i fråga tillåter eller inte hindrar att interimistiska åtgärder vidtas, till exempel att tvångsverkställighetsförfarandet avbryts i undantagsfall, i en brådskande situation [80] eller, med andra ord, för att förhindra oåterkalleliga negativa följder.

65. Med dessa två förbehåll anser jag att de presumtioner som fastställts i den aktuella nationella lagstiftningen håller sig inom rimliga gränser i enlighet med EU-domstolens krav.

C. Den andra tolkningsfrågan

66. Jag anser, mot bakgrund av vad som fastställs ovan, att rambeslut 2005/212 inte är tillämpligt, och mot bakgrund av innebörden av det föreslagna svaret på den första tolkningsfrågan, att den andra frågan ska omformuleras och att den hänskjutande domstolen ska anses ha ställt frågan för att få klarhet i huruvida artikel 49 i stadgan utgör hinder för sådan nationell lagstiftning som den aktuella i det nationella målet, vilken föreskriver att bötesstraffet för den juridiska personen åtminstone ska motsvara värdet av den olagliga fördelen.

67. En sanktions stränghet ska stå i proportion till hur allvarlig överträdelsen är. Detta krav följer såväl av artikel 52.1 i stadgan som av principen om proportionerliga straff, som stadfästs i artikel 49.3 i stadgan. Proportionalitetsprincipen ska följas när reglerna för sanktionsavgifternas storlek fastställs och vid bedömningen av de omständigheter som kan vara av betydelse för fastställandet av dessa avgifter. Det framgår även av domstolens praxis att de administrativa eller repressiva åtgärder som tillåts enligt nationell lagstiftning inte får gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de legitima mål som eftersträvas med lagstiftningen i fråga. [81] Även om det ankommer på den hänskjutande domstolen att bedöma om sanktionsåtgärdens belopp inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål, finns det anledning att för den hänskjutande domstolen peka på vissa omständigheter i det nationella målet som skulle kunna göra det möjligt för den att avgöra om den påförda sanktionsavgiften är förenlig med proportionalitetsprincipen. [82]

68. Den nationella lagstiftning som är aktuell i det nationella målet har såsom förklaras ovan det om något berättigade syftet att bestraffa skattebedrägeri, i det nu aktuella fallet att ZK bedrägligen har undandragit bolaget Delta Stroy, som hon är chef och företrädare för, från fastställande och betalning av mervärdesskatt och härigenom gett bolaget en fördel på 11 388,98 BGN. Vad beträffar villkoren för att fastställa storleken på bötesstraffet anges i bestämmelserna att domstolen kan påföra bolaget böter på ”minst det värde som motsvarar fördelen och högst 1 000 000 BGN”. Bestämmelsen tillåter alltså olika påföljdsnivåer inom ett intervall, med en högsta gräns eller ett maximistraff uttryckt som ett fast belopp och en lägsta gräns eller ett minimistraff som motsvarar ett

[80] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 mars 2010, Alassini m.fl. (C-317/08–C-320/08, EU:C:2010:146, punkt 67), dom av den 14 juni 2017, Menini och Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, punkt 61), och dom av den 27 september 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punkterna 70 och 71). I dessa avgöranden slog domstolen fast att principen om ett effektivt domstolsskydd, som föreskrivs i artikel 47 i stadgan, inte utgjorde hinder för en nationell lagstiftning som uppställer ett krav på att ett förliknings- eller medlingsförfarande utom rätta ska ha genomförts innan det är möjligt att väcka talan vid domstol, eller en skyldighet att först utnyttja alla tillgängliga administrativa rättsmedel, förutsatt att möjligheten att väcka talan vid domstol inte väsentligen fördröjs och att och det är möjligt att i undantagsfall, i en brådskande situation, vidta interimistiska åtgärder.

[81] Dom av den 6 oktober 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punkterna 97–99).

[82] Dom av den 15 april 2021, Grupa Warzywna (C-935/19, EU:C:2021:287, punkt 28).

mekaniskt återtagande av storleken på den olagliga fördelen, varvid den domstol som beslutar att utdöma ett straff för den lagförda juridiska personen är bunden av dessa kvantifieringar. De aktuella bestämmelserna kan härigenom anses överlåta åt domstolen att inom dessa föreskrivna gränser anpassa påföljden med beaktande av brottets allvar och gärningsmannens situation.

69. Är det tillräckligt att det finns ett minimistraff för att slå fast att det krav på individuella påföljder som uttrycks genom proportionalitetsprincipen har åsidosatts? I fråga om en administrativ påföljd som påförs om storleken på den överskjutande mervärdesskatten har överskattats, fastställde EU-domstolen att en sådan påföljd var oproportionerlig, eftersom dess lägsta belopp inte kunde sättas ned i förhållande till de mycket särskilda omständigheterna i det aktuella fallet.[83] Domstolen fann att det på området för olagligt utbud av hasardspel i spelautomater inte i sig framstod som oproportionerligt med ett lägsta bötesbelopp per otillåten automat med hänsyn till allvaret i de aktuella brotten. Domstolen påpekade emellertid att det i fråga om ”det lägsta bötesbeloppet” ankom på den nationella domstolen att vid proportionalitetsbedömningen beakta förhållandet mellan det bötesbelopp som kunde åläggas och den ekonomiska fördel som följde av överträdelsen för att avskräcka dem som gjort sig skyldiga till överträdelsen från att begå en sådan överträdelse och samtidigt försäkra sig om, med beaktande av alla omständigheter i det aktuella fallet, att det således utdömda lägsta beloppet inte var orimligt i förhållande till denna fördel.[84]

70. Jag vill understryka att dessa lösningar och formuleringar uppenbarligen stämmer överens med de särskilda omständigheterna i de berörda målen, vilka tydligt skiljer sig från det nu aktuella målet om åsidosättande av deklarationsskyldigheter i fråga om mervärdesskatt. Det kan också tyckas paradoxalt, för att inte säga motsägelsefullt, att medge proportionaliteten i en påföljdsordning som inbegriper ett lägsta bötesbelopp som per definition blir tvingande för den domstol som ska bedöma bötesbeloppet och samtidigt kräva att den domstolen ska frångå detta med hänsyn till omständigheterna i det aktuella fallet.

71. Jag vill slutligen erinra om att EU-domstolen rent allmänt har slagit fast att sanktionsåtgärdernas stränghet ska vara anpassad till hur allvarliga överträdelser som beivras, och att det särskilt ska säkerställas att åtgärderna verkligen har en avskräckande verkan.[85] Det innebär att den ekonomiska fördelen till följd av det brottsliga handlandet ska beaktas.[86] I detta sammanhang anser jag inte, med hänsyn till den vikt som lagts vid målet att uppbära all mervärdesskatt och bekämpa mervärdesskattebrott i EU-domstolens praxis,[87] att den omständigheten att det finns ett lägsta belopp för den typ av straff som böter utgör,[88] motsvarande den potentiella eller faktiska olagliga ekonomiska fördelen, går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.

[83] I dom av den 15 april 2021, Grupa Warzywna (C-935/19, EU:C:2021:287, punkt 37 samt domslutet), slog domstolen fast att denna sanktionsavgift tillämpades utan åtskillnad såväl i ett ärende där felet berodde på att transaktionsparterna hade gjort en felaktig bedömning av huruvida transaktionen var mervärdesskattepliktig, där det inte fanns någon uppgift om att det skulle vara fråga om skattebedrägeri och där statskassan inte hade gått miste om några skatteintäkter, som i ett ärende där det inte var fråga om några sådana särskilda omständigheter.

[84] Dom av den 14 oktober 2021, Landespolizeidirektion Steiermark (spelautomater) (C-231/20, EU:C:2021:845, punkterna 46 och 47).

[85] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 oktober 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punkt 100). Behovet av avskräckande åtgärder anges uttryckligen i artikel 325 FEUF.

[86] I dom av den 24 februari 2022, Agenzia delle dogane e dei monopoli och Ministero dell'Economia e delle Finanze (C-452/20, EU:C:2022:111), slog domstolen fast att ett sanktionssystem som, *i syfte att frånta lagöverträdarna de ekonomiska fördelar* som följer av åsidosättandet av förbudet mot att sälja tobaksvaror till underåriga och för att avskräcka dem från att åsidosätta detta förbud, föreskrev en kumulering av påföljder och att verksamhetslicensen tillfälligt skulle dras in för en näringsverksamhet, inte gick utöver vad som var nödvändigt för att säkerställa målet att skydda människors hälsa och särskilt intresset av att minska förekomsten av rökning bland ungdomar.

[87] Dom av den 20 mars 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

[88] I fråga om frihetsberövande straff skulle saken vara en annan.

V. Förslag till avgörande

72. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att de frågor som ställts av Okrazhen sad – Burgas (Regiondomstolen i Burgas, Bulgarien) ska besvaras på följande sätt:

1) Artiklarna 47–49 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ska tolkas så, att de inte utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning i vilken det föreskrivs, i syfte att bekämpa skattebedrägeri, en presumtion för att en juridisk person ska hållas ansvarig för ett brott som presumeras ha begåtts för dess räkning av en fysisk person som är behörig att företräda den juridiska personen och att denna juridiska person ska påföras bötesstraff för detta, förutsatt att den juridiska personen har rätt att kunna motbevisa dessa presumtioner genom att vid domstol överklaga påföljdsbeslutet och på villkor att de konkreta förutsättningarna för ett sådant överklagande talan inte på ett oproportionerligt sätt påverkar rätten till ett effektivt rättsmedel inför domstol och iakttagandet av rätten till försvar.

2) Artikel 49.3 i stadgan om de grundläggande rättigheterna ska tolkas så, att den inte utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning som, i anledning av en beskattningsbar persons åsidosättande av sina deklarationsförpliktelser i fråga om mervärdesskatt, föreskriver ett påföljdssystem i vilket ett lägsta bötesbelopp som motsvarar storleken på den faktiska eller potentiella olagliga ekonomiska fördelen får dömas ut, förutsatt att denna lagstiftning säkerställer att målet att motverka skattebedrägeri uppnås och inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.